

КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС, КРИМІНАЛІСТИКА, ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ, СУДОВА ЕКСПЕРТИЗА, СУДОВІ ТА ПРАВООХОРОННІ ОРГАНИ

Ковалевська Є.В.

аспірант,

Науковий керівник: Семенов В.В.

кандидат юридичних наук, доцент,

Національна академія внутрішніх справ

ПРОЦЕСУАЛЬНІ ЗАСАДИ УЧАСТІ СПЕЦІАЛІСТА-МЕДИКА ТА ЕКСПЕРТА В РОЗСЛІДУВАННІ ЗЛОЧИНІВ

Як свідчить аналіз практики розслідування злочинів, серед слідчих і працівників органів дізнання поширені помилкові думки про те, що основний обсяг доказової інформації виходить з показань потерпілих і свідків, визнань підозрюваних й обвинувачуваних. Такі показання згодом нерідко дуже легко змінюються. Якщо слідчий недооцінює забезпечення процесу розслідування фахівцями відповідних галузей знань, то це неминуче породжує дефіцит доказів, заповнити який проведенням лише оглядів, обшуків, допитів і затримувань вдається не завжди [5, с. 110].

На початковому етапі розслідування дуже часто виникає необхідність призначення судових експертиз і використання спеціальних знань в інших формах для рішення питань, пов'язаних з одержанням інформації про особу злочинця й обставини скоєння злочину. Дані, отримані в результаті проведених досліджень, дозволяють обмежити коло висунутих слідчих версій і більш правильно визначити напрями розслідування у кримінальній справі [5, с. 114].

Істотно зростає значення джерел доказів, що засновані на використанні спеціальних знань у різних формах.

Допомога слідчому і суду спеціальними знаннями досвідчених осіб, відповідно до норм діючого кримінально-процесуального законодавства України, може бути здійснена в двох основних формах: 1) у формі допомоги спеціаліста; і 2) у формі допомоги судового експерта. Перша форма допомоги спеціальними знаннями досвідчених осіб, як правило, використовується слідчим при проведенні різних видів слідчих дій.

Друга форма допомоги спеціальними знаннями досвідчених осіб використовується у результаті проведення такої слідчої дії як призначення судової експертизи.

Спеціаліст надає слідчому допомогу у тих питаннях, якими слідчий не володіє, з метою, наприклад, правильної фіксації відповідного стану специфічних об'єктів (трупа тощо) у протоколі відповідної слідчої дії і як наслідок, вони не мають ніякого процесуального значення. Судовий експерт після проведення призначеної слідчим, слідчим суддею чи судом або за зверненням сторони кримінального провадження експертизи, надає висновок судового експерта, який з процесуальної точки зору має доказове значення [4, с. 3].

Р.С. Белкін, зазначає, що спеціаліст залучається слідчим (судом) для участі в слідчих діях для сприяння в збиранні, дослідженні, оцінці і використанні доказів [3, с. 217].

Правильне використання у кримінальному процесі спеціальних медичних знань є суттєвим чинником, що підвищує якість та ефективність досудового розслідування та судового розгляду, тому розглянемо процесуальні засади їх використання.

Застосування спеціальних знань на стадіях досудового розслідування та судового розгляду регулюється кримінально-процесуальним законодавством України.

Кримінально-процесуальне законодавство не обмежує кола слідчих дій, до участі в яких може залучатися спеціаліст в галузі медицини, хоча і передбачає випадки обов'язкового залучення судово-медичного експерта, а коли неможливо – лікаря, для зовнішнього огляду трупа та ексгумації (ст. 238 та ст. 239 КПК).

Використання спеціальних медичних знань регулюється положеннями ст. ст. 226, 227, 238, 239, 241, 242, 354 та 491 Кримінально-процесуального кодексу України (далі за текстом – КПК України).

Згідно ст. 242 залучення експерта для проведення експертизи є обов'язковим з метою встановлення причин смерті, для встановлення тяжкості і характеру тілесних ушкоджень, задля встановлення віку особи, якщо це необхідно для вирішення питання про можливість притягнення її до кримінальної відповідальності, а іншим способом неможливо отримати ці відомості, а також для встановлення статевої зрілості потерпілої особи в кримінальних провадженнях щодо злочинів, передбачених статтею 155 КК України. Закон зобов'язує слідчого при проведенні допиту неповнолітнього свідка при необхідності залучати лікаря (ч. 1 ст. 227 КПК). Судово-медичний експерт, або за його

відсутності лікаря в обов'язковому порядку залучається при зовнішньому огляді трупа, або при проведенні ексгумації трупа.

За статтею 241, ч. 2 освідування здійснюється на підставі постанови прокурора та, за необхідністю, за участю судово-медичного експерта або лікаря.

Відповідно до ч. 2 та ч. 3 ст. 71 КПК України спеціаліст-медик може бути залучений для надання безпосередньої допомоги сторонами кримінального провадження під час досудового розслідування. Під час судового розгляду сторони кримінального провадження заявляють клопотання про залучення спеціаліста або використовують його пояснення і допомогу [1].

Лікарі залучаються при проведенні слідчих (розшукових) дій за участю малолітньої або неповнолітньої особи (ч. 1 ст. 227 КПК), при пред'явленні особи для впізнання (ч. 8 ст. 228 КПК), пред'явлення трупа для впізнання (ст. 230 КПК), огляді (ч. 3 ст. 237 КПК), слідчого експеримента (ст. 240 КПК), освідування особи (ч. 2 ст. 241 КПК), отримання зразків для експертизи (ч. 1 ст. 245 КПК).

При ознайомленні з обставинами кримінальної справи, досліджуючи речові докази, експерт з урахуванням свого досвіду і знань може повніше, ніж слідчий і суд, визначити коло питань, що підлягають експертному дослідженню. В окремих випадках експерт може виявити нові обставини, що мають істотне значення для встановлення істини.

Основним юридичним фактом, у результаті якого виникає система процесуальних відносин із приводу взаємодії судового експерта з іншими процесуальними суб'єктами, є постанова слідчого чи ухвала слідчого судді або суду про проведення експертизи.

Судовий експерт, який пов'язаний правовідносинами зі слідчим чи судом, діє в межах своїх процесуальних прав і обов'язків [2, с. 19].

Судова експертиза – це той місток, який з'єднує слідчого (суд) та судового експерта, об'єднує результати діяльності слідчого, суду із встановлення обставин справи, з результатами застосування спеціальних знань. Вона являє собою систему процесуальних відносин між суб'єктами досудового слідства чи судового розгляду справи, змістом яких є співпраця учасників процесу з судовим експертом, з приводу використання його спеціальних знань.

Порядок проведення судово-медичної експертизи регламентується положеннями ст. 242-244 КПК України, зокрема, згідно положень ч. 1 ст. 242 КПУ України, експертиза проводиться експертом за зверненням сторони кримінального провадження або за дорученням слідчого судді

чи суду, якщо для з'ясування обставин, що мають значення для кримінального провадження, необхідні спеціальні знання. Для з'ясування питань права проведення експертизи не допускається. Примусове залучення особи для проведення медичної або психіатричної експертизи здійснюється за ухвалою слідчого судді, суду.

Кримінально-процесуальним законодавством, а саме ч. 2 ст. 242 КПК України встановлені обов'язкові випадки, коли слідчий або прокурор зобов'язаний звернутися до експерта для проведення експертизи.

Сторона обвинувачення залучає експерта за наявності підстав для проведення експертизи, у тому числі за клопотанням сторони захисту чи потерпілого. Сторона захисту має право самостійно залучати експертів на договірних умовах для проведення експертизи, у тому числі обов'язкової. Експерт може бути залучений слідчим суддею за клопотанням сторони захисту у випадках та в порядку, передбачених статтею 244 цього Кодексу.

У разі відмови слідчого, прокурора в задоволенні клопотання сторони захисту про залучення експерта особа, що заявила відповідне клопотання, має право звернутися з клопотанням про залучення експерта до слідчого судді. Слідчий суддя за результатами розгляду клопотання має право своєю ухвалою доручити проведення експертизи експертній установі, експерту або експертам, якщо особа, що звернулася з клопотанням [1].

Список використаних джерел:

1. Кримінально-процесуальний кодекс України: Текст із змінами та доп. станом на 03 березня 2017 р.: Офіційне видання. – Х.: Право, 2017. – 344 с.
2. Моїсєєв О.М. Висновок експерта в контексті взаємодії процесуальних суб'єктів: Монографія. – Донецьк. 2007 р. – 187 с.
3. Белкин Р. С. Криминалистическая энциклопедия / Р. С. Белкин. – М. : Изд-во «БЕК», 1997. – 342 с.
4. Комаха В.О. Тактика використання спеціальних знань у формі судової експертизи в процесі розслідування і розкриття злочинів: Монографія / Комаха В.О., Кривда Г.Ф. та інші; За загальною редакцією Комахи В.О.; Одеська національна юридична академія. – Чернівці: Золоті литаври, 2004. – 339 с.
5. Семенов В.В. Спеціальні знання в розслідуванні злочинів: Дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / КНУВС. – К., 2006. – 212 с.